

Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2012-2013

November 2012 tot mei 2013

V. Dijkstra

Rapportnummer 2013.15

Juni 2013

Rapport van de Zoogdiervereniging

In opdracht van Ministerie van EZ en Provincie Limburg

Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2012-2013

November 2012 tot mei 2013

V. Dijkstra

Rapport nr.:	2013.15
Project nr.:	2011.121B
Datum uitgave:	Juni 2013
Auteurs:	V. Dijkstra
Projectleiding:	V. Dijkstra/Dick Bekker
Foto's voorkant:	Bernd-Jan Bulsink
Productie:	Zoogdiervereniging Toernooiveld 1 6525 ED Nijmegen Tel.: 024-7410500 E-mail: info@zoogdiervereniging.nl
Opdrachtgever:	Ministerie van EZ en Provincie Limburg

Dit rapport kan worden geciteerd als:

Dijkstra, V., 2013. Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2012-2013. November 2012 tot mei 2013. Rapport 2013.15. Zoogdiervereniging, Nijmegen.

De Zoogdiervereniging is niet aansprakelijk voor gevolgschade, evenals voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de Zoogdiervereniging; de opdrachtgever vrijwaart de Zoogdiervereniging voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Zoogdiervereniging

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en de Zoogdiervereniging, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Inhoud

1 Inleiding	5
2 Methode	7
2.1 Medewerkers	7
2.2 Inschakelen publiek	7
2.3 Vangmateriaal en -methodiek	7
2.4 Zenders	8
3.1 Meldingen	9
3.2 Vangsten	9
3.3 Status van gebieden	12
3.4 België	13
3.5 Gezenderde Pallas' eekhoorns	13
3.6 Diefstal en vernieling van vallen	13
4 Discussie	15
4.1 Medewerking van het publiek	15
4.2 Hoe ver zijn we met het wegvangen?	15
4.3 Gebruik van verschillende dagrustplaatsen	16
5 Conclusies en aanbevelingen	17
6 Bronnen	18

Het wegvangen van Pallas' eekhoorns in Weert en omgeving 2012-2013

1 Inleiding

Sinds 1998 komen ten zuidoosten van Weert Pallas' eekhoorns (*Callosciurus erythraeus*) in het wild voor. Deze zijn destijds bij een plaatselijke dierenhandelaar ontsnapt. De oorspronkelijk uit China afkomstige Pallas' eekhoorn treedt in gebieden waar de soort is uitgezet of ontsnapt op als een invasieve exoot.

Naast het feit dat de Pallas' eekhoorn een bedreiging vormt (verdringing) voor onze inheemse (rode) eekhoorn (*Sciurus vulgaris*), veroorzaakt de soort ook schade en overlast door het knagen aan bomen (bast), leidingen, dakbeschot, etc. Dit is al waargenomen in Weert en omgeving.

De Zoogdierverseniging heeft een tweetal inventarisaties uitgevoerd om een beeld te krijgen van het verspreidingsgebied en de omvang van de populatie Pallas' eekhoorns. Het eerste onderzoek vond plaats in 2009 (Dijkstra *et al.*, 2009) en werd geactualiseerd in 2011 (Dijkstra *et al.* 2011). Dit laatste onderzoek schatte het aantal Pallas' eekhoorns in en rond Weert op 45 tot 100 exemplaren, wat iets lager was dan de schatting van 2009.

Het Ministerie van EL&I (Team Invasieve Exoten, NVWA) en Provincie Limburg hebben de Zoogdierverseniging begin december 2011 opdracht gegeven de aanwezige populatie weg te vangen.

Het wegvangproject is onder te verdelen in een aantal fasen die in onderstaand model worden weergegeven. Deze rapportage heeft betrekking op fase 4 (zie tabel 1). Er is gekozen om te werken met verschillende fasen, omdat bij aanvang niet duidelijk was hoe het project zou verlopen. Met name in hoeverre het publiek zou meewerken en de Pallas' eekhoorns zich zouden laten vangen. Door het project op te knippen in verschillende fasen kan waar nodig tijdig de werkwijze bijgesteld worden.

Fase	Wanneer	Activiteit	Wie voert uit?
1	April – oktober 2011	a) Betrekken stakeholders bij communicatie; b) Wegvangactie gefaseerd onder de aandacht brengen, in eerste instantie gericht op lokale media.	TIE
2	4 maanden Eind 2011- begin 2012	Intensieve wegvangactie	ZV
3	Begin 2012-eind 2012	Monitoring en plaatsen kooien bij ontdekken eekhoorns (lagere intensiteit dan bij 2)	ZV
4	4 maanden Eind 2012 – begin 2013	Intensieve wegvangactie in de gebieden waar nog Pallas' eekhoorns zitten.	ZV
5	Voorjaar-najaar 2013	Effectmonitoring	ZV
6	Voorjaar-najaar 2014	Effectmonitoring	ZV
7	Na Fase 4	Wegvangen indien nog eekhoorns worden waargenomen.	Prov Limburg

Alle gevangen Pallas' eekhoorns zijn vervoerd naar een opvangcentrum in Opglabbeek (België), waar ze zijn gesteriliseerd. Uiteindelijk zijn de dieren in verschillende landen in groepjes geplaatst in dierentuinen, -parken, een kasteeltuin, etc.

2 Methode

2.1 Medewerkers

Het veldwerk in fase 4 vond plaats in de periode 12 november 2012 t/m 7 mei 2013 en werd uitgevoerd door ECOWorks. Dit bureau schakelde een aantal ervaren vangers in: Bernd Jan Bulsink, René Janssen en Ruud Sneijders. Daarnaast heeft een medewerker van de gemeente Leudal gevangen (Huub Verlinden).

De coördinatie van het veldwerk lag bij de Zoogdierverseniging. Er was regelmatig contact tussen de veldwerkers en het kantoor van de Zoogdierverseniging in Nijmegen. Na melding van nieuwe waarnemingen per telefoon of email en eens per week een terugmelding van activiteiten en resultaten in een weekrapport per email.

2.2 Inschakelen publiek

Tijdens de intensieve vangacties werden bewoners van Weert, Ell en Swartbroek en omgeving opgeroepen waarnemingen van Pallas' eekhoorns te melden bij het centrale telefoonnummer/website van de Zoogdierverseniging. Dit gebeurde door middel van flyers, lezingen en via oproepen in de (plaatselijke) media (huis-aan-huis blad, (locale) radio/krant/tv). Naast bewoners van de woonkernen werden op deze wijze tevens beheerders en bewoners/gebruikers van het buitengebied opgeroepen waarnemingen van Pallas' eekhoorn door te geven aan het centrale nummer of via de website. In de tweede helft van maart 2013 werd een huis aan huis mailing verzorgd richting de inwoners binnen het verspreidingsgebied van de Pallas' eekhoorn. Daarbij werd aangegeven dat de vangactie voorspoedig verloopt en dat het van groot belang is dat waarnemingen van de laatste Pallas' eekhoorns worden gemeld. Dat moet voorkomen dat enkele gemiste dieren een nieuwe populatie opbouwen.

Via lezingen en oproepen werd getracht mensen in te schakelen bij het opsporen van Pallas' eekhoorns. Er werd gevraagd om een bepaald bosgebied te adopteren en dat met enige regelmaat te doorlopen op de aanwezigheid van Pallas' eekhoorns.

2.3 Vangmateriaal en -methodiek

De Pallas' eekhoorns zijn gevangen met behulp van inlooptkooien. De ongeveer 300 kooien werden geplaatst bij bekende plekken waar na de vorige vangfase nog dieren aanwezig waren, o.a. in de bebouwde kom van Weert, Ell en Swartbroek. Daarnaast werden nog enkele vangplekken ingericht in het buitengebied in tuinen, bosgebieden, houtwallen en -singels en geriefbosjes, mede op basis van binnengekomen meldingen. Kooien werden gemerkt met een sticker met informatie over het project en telefoonnummer, website en emailadres van het meldpunt.

Er werd gevangen met behulp van 2 tot 5 inloophooien per vangplek. Dit gebeurde met name bij bestaande voederplekken van vogels (bebouwde kom en tuinen in het buitengebied) of bij speciaal voor dit doel gestarte voederplekken. Op speciaal gestarte voederplekken werden de kooien op de vanglocatie *geprebait* en op scherp gezet als het lokvoer verdween of als op cameravallen Pallas' eekhoorns werden waargenomen.

Indien na een paar weken geen Pallas' eekhoorns meer werden gevangen of waargenomen, werden de kooien verplaatst naar een nieuwe vanglocatie. In fase 4 zijn in totaal ongeveer 180 vanglocaties ingericht. Na vangst werden de dieren naar het opvangcentrum in Opglabbeek (België) gebracht, soms nadat ze eerst korte tijd waren gehuisvest in kooien in een pand van Natuurmonumenten.

Vanaf eind april werden de vangmiddelen uit het veld gehaald.

2.4 Zenders

Twee gevangen Pallas' eekhoorns werden enkele weken van een zender voorzien om na te gaan welke dagrustplaatsen gebruikt werden en om gegevens over de actieradius te verzamelen.

3 Resultaten

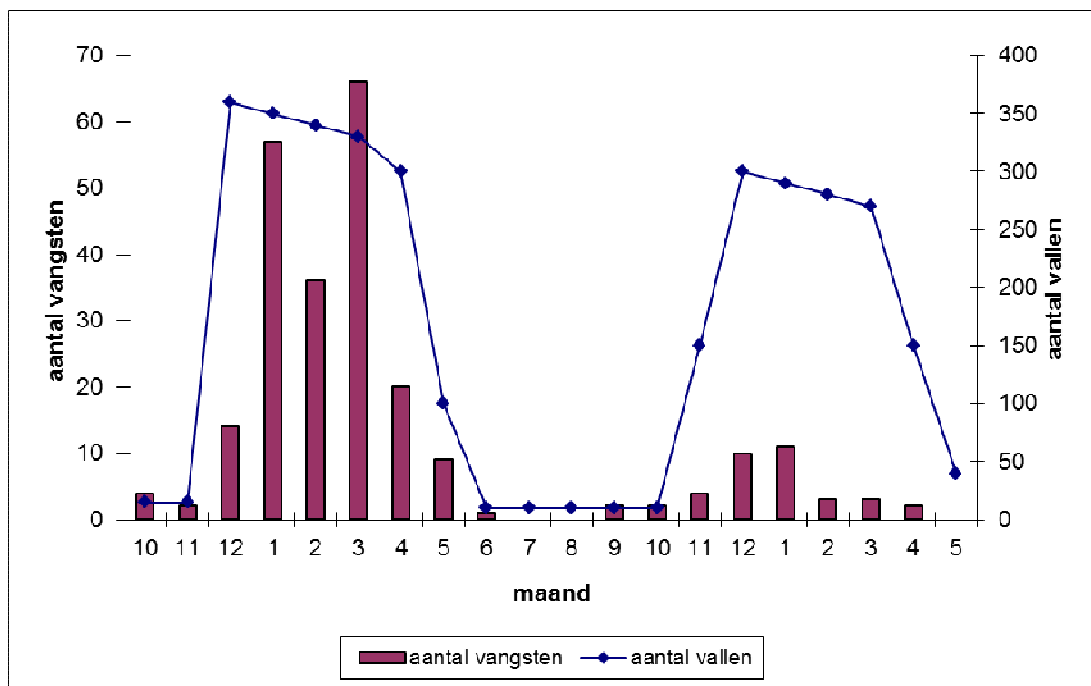
3.1 Meldingen

In de periode half november 2012 – begin mei 2013 zijn ongeveer 55 meldingen binnengekomen aangaande de mogelijke aanwezigheid van Pallas' eekhoorns in en rond het onderzoeksgebied. In de periode voor de huis-aan-huis-mailing (tweede helft maart) werden slechts 13 meldingen ontvangen, maar daarna steeg het aantal snel met 42 meldingen. In slechts een klein deel van de gevallen ging het daarbij daadwerkelijk om Pallas' eekhoorns. Vaak ging het om grijskleurige rode eekhoorns. Een betrouwbare melding van een Pallas' eekhoorn bij Panheel gaf aan dat Pallas' eekhoorns de kanalen kunnen oversteken. Er werd ook een Pallas' eekhoorn gemeld ver buiten het vanggebied aan de andere kant van de Maas in Boukoul (gemeente Roermond). Er wordt nog bekeken of het in dit geval werkelijk om een Pallas' eekhoorn gaat. Mocht dit het geval zijn, dan is het vrijwel zeker dat deze afkomstig is van een andere ontsnapping.

Twee personen meldden zich om een deel van het bosgebied bij Weert te inventariseren op het voorkomen van Pallas' eekhoorns. Na verschillende ronden gelopen te hebben in de IJzeren Man zonder Pallas' eekhoorns te hebben gezien, ontdekten ze uiteindelijk een Pallas' eekhoorn in hun eigen achtertuin in Weert.

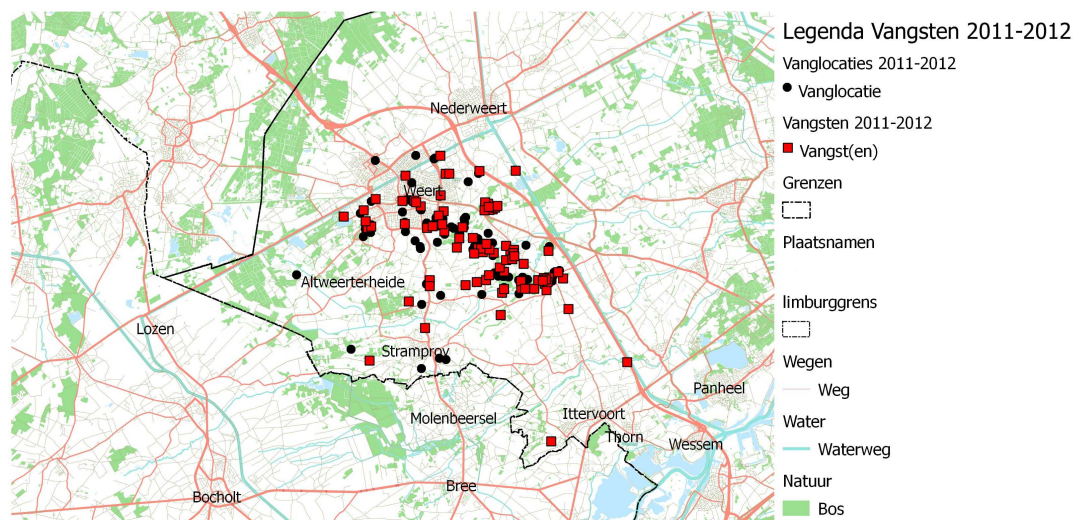
3.2 Vangsten

In de periode half november 2012 – begin mei 2013 werden 32 Pallas' eekhoorns gevangen. In totaal zijn nu sinds de start van het project (eind 2011) 246 dieren gevangen. De geslachtsverhouding van de gevangen dieren bedroeg 1:1. Er werd in deze periode één zwanger vrouwtje gevangen, maar geen zogende dieren. In figuur 1 staan de vangsten per maand weergegeven. De vangsten per maand liepen afgelopen winter in januari op tot maximaal elf dieren. Daarna zakte het aantal gevangen dieren naar 2 tot 3 dieren per maand. In de laatste maand van fase 4 (eerste zeven dagen van mei) werden geen dieren meer gevangen. Het aantal uitstaande vallen was toen echter erg beperkt (enkele tientallen).

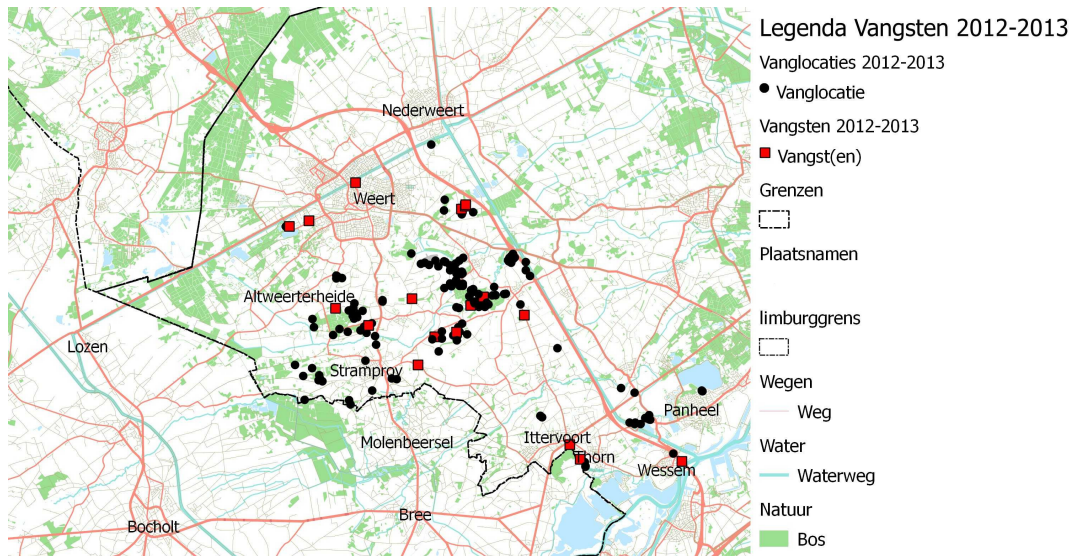

Figuur 1. Het aantal gevangen Pallas' eekhoorns per maand in de periode oktober 2011 (fase 2) – begin mei 2013 (fase 4). Tevens zijn weergegeven het aantal ingezette vallen.

In figuur 2 staan alle locaties weergegeven waar vallen hebben gestaan en waar Pallas' eekhoorns zijn gevangen in de periode eind 2011 – eind 2012 (fase 2 en 3). In figuur 3 staan alle locaties weergegeven waar gevangen is en waar Pallas' eekhoorns zijn gevangen in de periode eind 2012 – begin mei 2013 (fase 4).

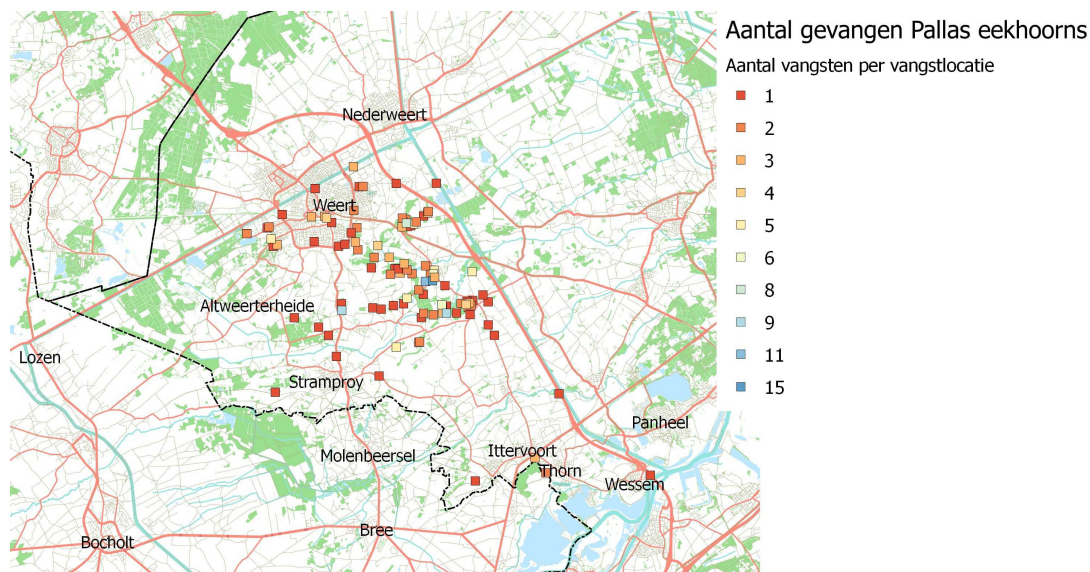
Figuur 2. Locaties waar vallen hebben gestaan en waar Pallas' eekhoorn zijn gevangen in de omgeving van Weert in de periode eind 2011 – eind 2012 (fase 2 en 3).

Figuur 3. Locaties waar vallen hebben bestaan en waar Pallas' eekhoorn zijn gevangen in de omgeving van Weert in de periode eind 2012 – begin mei 2013 (fase 4).

Een vergelijking tussen figuur 2 en 3 maakt duidelijk dat het aantal vangsten in de laatste periode aanzienlijk geringer is, maar dat de spreiding in vangsten nog groot is. Dat wijst erop dat het grootste deel van de populatie is weggevangen, maar dat verspreid in het gebied nog kleine aantallen Pallas' eekhoorn aanwezig kunnen zijn. In de laatste vangperiode werden enkele dieren gevangen bij Thorn en Wessem. Vanwege meldingen aan de oostkant van het kanaal Nederweert – Wessem werden er in de omgeving van Panheel vallen geplaatst. Dat leverde echter geen vangsten van Pallas' eekhoorn op. Waarschijnlijk gaat het hier om een zwervend dier, op zoek naar een partner.

Figuur 4 laat het beeld zien van het aantal gevangen Pallas' eekhoorns per locatie over de gehele vangperiode. Daaruit komt naar voren dat de kern van de populatie aan te treffen was in de strook Weert, Swartbroek, Ell en dat in de zone eromheen slechts enkele dieren of eenlingen aanwezig waren. Het aantal vangsten bij Thorn en Ittervoort, ver van de hoofdgroep, is wel opvallend.

Figuur 4. Vanglocaties van Pallas' eekhoorns en het aantal dieren dat per locatie is gevangen in de omgeving van Weert in de periode eind 2011 – begin mei 2013.

3.3 Status van gebieden

In figuur 5 wordt aangegeven hoe de status van de gebieden binnen het projectgebied is.

groen

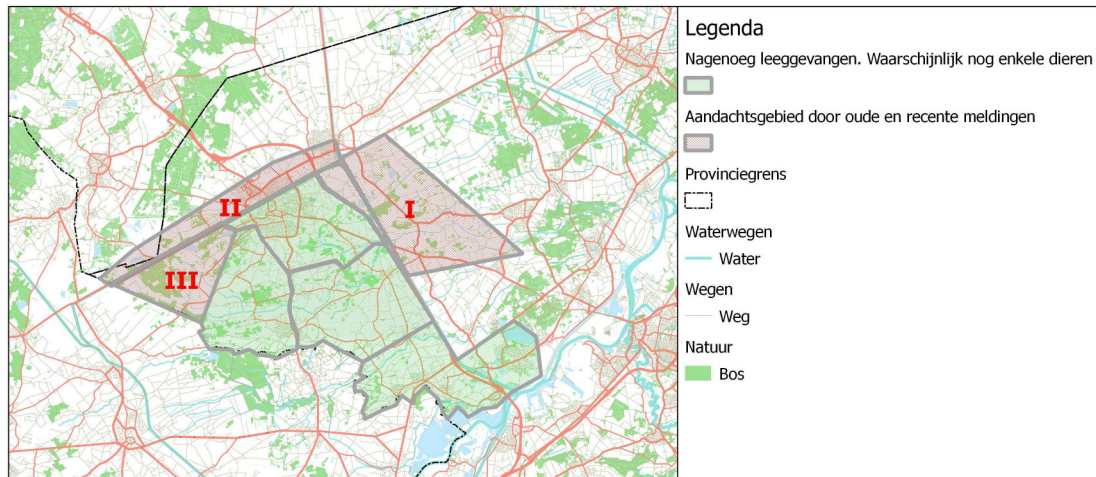
Dit gebied wordt als nagenoeg leeg gevangen beschouwd en omvat het kerngebied van de populatie zoals die voorheen aanwezig was. Waarschijnlijk verblijven hier verspreid nog enkele tot hooguit enkele tientallen dieren.

roodbruin

Dit gebied omvat enkele deelgebieden (I, II en III in figuur 5) die vanwege oude en nieuwe meldingen nog aandacht verdienen, maar waarschijnlijk gaat het hier om hooguit enkele dieren.

- I. Ten oosten van het Kanaal Wessem – Nederweert ligt een gebied waar een enkele oude melding is gedaan, maar waar geen Pallas' eekhoorns zijn gevangen. Vrij recent (mei) is net ten oosten van Nederweert-Eind een melding gekomen van twee dieren.
- II. Ten noorden van de Zuid-Willemsvaart ligt een gebied waarvan een enkele oude melding bekend is, maar waar geen Pallas' eekhoorns zijn gevangen (wel een Amerikaanse rode eekhoorn). Recent is er melding gedaan van een waarneming, maar daarvan is nog niet bekend of het werkelijk om een Pallas' eekhoorn gaat.

- III. Ten westen van het nagenoeg leeg gevangen gebied ligt onder de Zuid-Willemsvaart een gebied waarvan een enkele oude onbevestigde melding bekend is. Ten westen van dit gebied, enkele kilometers over de grens, zijn in België echter meerdere Pallas' eekhoorns aangetroffen. Daardoor is niet uit te sluiten dat in het tussengelegen gebied Pallas' eekhoorns aanwezig zijn. Het grootste deel van dit gebied (Laurabossen) lijkt vanwege de uitgestrekte monoculturen van naaldbossen voor een zich vestigende populatie minder geschikt te zijn.

Figuur 5. Status voorkomen en wegvangen Pallas' eekhoorn in het gebied rond Weert.

3.4 België

Dankzij meldingen is bekend dat in het aangrenzende Belgische gebied Pallas' eekhoorns voorkomen. Het is echter onduidelijk hoeveel dieren dat zijn. De verwachting is dat het om hooguit enkele tientallen dieren gaat.

3.5 Gezenderde Pallas' eekhoorns

In deze vangperiode werden geen lacterende vrouwtjes gevangen. Wel zijn twee Pallas' eekhoorns van een zender voorzien. Het ene dier (een man) werd drie weken voorzien van een zender. Het andere dier (eveneens een man) werd vijf weken voorzien van een zender. De actieradius van deze dieren was erg klein en bedroeg hooguit honderd meter. Vanwege de winterse omstandigheden is het waarschijnlijk dat het geen goed beeld geeft van de actieradius bij warmere omstandigheden. Naast nesten in boomkronen werd ook een nest in een boomholte in populier gebruikt. Opvallend was dat een van de dieren na twee keer terug gevangen te zijn al vrij snel na het loslaten in een hol in de grond verdween.

3.6 Diefstal en vernieling van vallen

Net als in de vorige vangperiodes werden er vallen gestolen (45 vallen). In de meeste gevallen leek het te gaan om het bemachtigen van vangkooien om privé andere soorten (zoals steenmarter?) te

kunnen vangen. In de tweede helft van de laatste vangperiode werden er echter ook een aantal vallen vernield, wat erop duidt dat er personen actief waren die niet achter het wegvangen van de Pallas' eekhoorns staan. Het kan zijn dat zij ook een deel van de gestolen vallen hebben ontvreemd.

4 Discussie

4.1 Medewerking van het publiek

Over het algemeen staat het publiek nog steeds positief tegenover de wegvangactie en werken mensen mee bij het wegvangen van de dieren in hun tuin. Regelmatig wordt door bewoners aangegeven dat ze meewerken omdat de dieren worden opgevangen en niet worden gedood. Op enkele plekken lieten personen echter duidelijk weten dat ze niet achter de wegvangactie staan. Vallen werden vernield of via teksten werd duidelijk gemaakt dat er gestopt moest worden met vangen. Waar mogelijk werden vallen dan anders geplaatst door de veldmedewerkers. Het wegvangen werd er gelukkig slechts deels door bemoeilijkt, ook omdat deze problematiek pas in de laatste maanden ging spelen. Dit alles maakt wel duidelijk dat hoe goed je ook probeert uit te leggen waarom de dieren weggevangen worden en hoe diervriendelijk je dat ook doet, er altijd personen zijn die het er niet mee eens zijn en het vangen tegenwerken. Gelukkig is dit pas gaan spelen op het moment dat de meeste dieren al zijn weggevangen. Voorgaande kan wel betekenen dat het wegvangen van de laatste individuen op een aantal locaties in de toekomst ook tegengewerkt gaat worden.

Niet iedereen meldt de aanwezigheid van Pallas' eekhoorns. In een aantal gevallen werd via derden achterhaald dat de soort in een complex van tuinen of in een afgelegen tuin in het buitengebied aanwezig was. Dat maakt het achterhalen van geïsoleerde voorkomens lastig. Via regelmatige oproepen in verschillende media en het direct bevragen van mensen moet dit probleem op te lossen zijn. Daarnaast werden bewoners van huizen met tuinen waarin notenbomen stonden bevraagd of er Pallas' eekhoorns aanwezig waren. Deze werkwijze in tijden van rijpe walnoten kunnen de laatste Pallas' eekhoorns opleveren in het kleinschalige buitengebied met verspreid staande huizen.

4.2 Hoe ver zijn we met het wegvangen?

Het lijkt erop dat we goed op het schema zitten zoals dat bij de start van het project is uitgedacht. De afname in het aantal gevangen Pallas' eekhoorns in combinatie met het nagenoeg gelijk blijven van de vanginspanning geeft het vertrouwen dat het overgrote deel van de dieren is weggevangen. De verwachting is dat er hooguit nog enkele tientallen dieren aanwezig zijn, verspreid over het bekende verspreidingsgebied. Daarbij is het niet bekend hoe de situatie in het aangrenzende Belgische deel is, maar ook daar worden geen grote aantallen verwacht. Inmiddels is de samenwerking tussen België en Nederland een feit en zullen de in België bekende dieren weggevangen worden. Daarnaast is het de bedoeling om ook in het Belgische deel een inventarisatie op te zetten, zodat duidelijk wordt waar de dieren verblijven.

Deze zomer wordt, vergelijkbaar met vorige zomer, op een extensieve wijze doorgegaan met het wegvangen van Pallas' eekhoorns. Daar waar bekend is dat er nog dieren aanwezig zijn, zullen vallen worden geplaatst en tevens op plekken waar vanuit het publiek betrouwbare meldingen komen. Groei van de populatie door voortplanting is deze zomer wel te verwachten, maar deze zal gering zijn aangezien de dichtheid dusdanig laag is dat verwacht wordt dat geschikte partners elkaar minder makkelijk kunnen vinden (het zogenaamde Allee-effect).

4.3 Gebruik van verschillende dagrustplaatsen

Afgelopen jaren heeft duidelijk gemaakt dat de Pallas' eekhoorn een scala aan nestgelegenheden gebruikt. De meest bekende zijn de in de boomkronen gebouwde nesten, zoals die ook bekend zijn van de inheemse rode eekhoorn. Er werden daarnaast Pallas' eekhoorns aangetroffen in nesten in boomholten in populier en eik (in eik ook met jongen). Setoguchi (1991) trof bij zijn onderzoek in Japan geen nesten in boomholten aan, maar de bomen in dat gebied bevatten weinig holten. Ook de inheemse rode eekhoorn maakt gebruik van boomholten. Een enkele keer werd een nest van een Pallas' eekhoorn in een gebouw aangetroffen. Bij de rode eekhoorn is dat zeer uitzonderlijk. Het gebruik van een holte in de grond was een verrassing, maar Setoguchi (1991) toonde in Japan aan dat Pallas' eekhoorns met name onder koude omstandigheden nesten in de grond gebruiken. Voor zover bekend is dit bij de rode eekhoorn nooit aangetoond.

5 Conclusies en aanbevelingen

Het wegvangen van de populatie Pallas' eekhoorns bij Weert ligt op schema. In totaal zijn bijna 250 dieren gevangen. Waarschijnlijk leven er in het Nederlandse grondgebied rond Weert nog hooguit enkele tientallen dieren.

In het aangrenzende België komen naar verwacht wordt hooguit enkele tientallen Pallas' eekhoorns voor. Momenteel bereidt de Belgische overheid het wegvangen van deze dieren voor. Een nauwe samenwerking bij de bestrijding tussen beide landen verhoogt de effectiviteit van het wegvangen van deze grensoverschrijdende populatie.

Medewerking van het publiek blijft belangrijk en daarom is het noodzakelijk om geregeld een terugkoppeling via de media te verzorgen. Deze kan tegelijkertijd gebruikt worden om een oproep te doen om Pallas' eekhoorns te blijven melden.

De Zoogdiervereniging adviseert om in de winter van 2013/ 2014 de bosgebieden in Nederland en het grensgebied in Vlaanderen te inventariseren op het voorkomen van eekhoornnesten in combinatie met verse vraat aan boombast. Dat geeft waarschijnlijk een goed beeld waar de laatste Pallas' eekhoorns in de bosgebieden aanwezig zijn. Daarnaast kunnen melders van Pallas' eekhoorns uit de vorige fases gericht benaderd worden om te controleren of op deze voor Pallas' eekhoorns geschikte plekken geen dieren meer aanwezig zijn.

6 Bronnen

- Dijkstra, V., W. Overman & G. Verbeylen, 2009. Inventarisatie Pallas' eekhoorn bij Weert. Zoogdierverseniging rapport 2009.21. Zoogdierverseniging, Arnhem, Nederland.
- Dijkstra, V., W. Overman & G. Verbeylen, 2011. Inventarisatie Pallas' eekhoorn bij Weert 2011. Zoogdierverseniging rapport 2011.23. Zoogdierverseniging, Nijmegen, Nederland.
- Setoguchi, M., 1991. Nest-Site Selection and Nest-Building Behavior of Red-Bellied Tree Squirrels on Tomogashima Island, Japan. Journal of Mammalogy, Vol. 72, (1): 163-170.